

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2018 – Kış / Winter
Sayı/Issue: 42 - Sayfa / Page: 359-378
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 19.10.2018
Kabul/Accepted: 15.11.2018
Araştırma Makalesi / Research Article

AŞİRETLER ARASI ÇATIŞMA VE YAĞMALAMA KÜLTÜRÜ: RİŞVAN AŞİRETİ ÖRNEĞİ

INTER-TRIBAL CONFLICT AND PLUNDERING CULTURE: THE CASE OF RISHVAN TRIBE

Yunus ŞAHİN

Süleyman Demirel Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları ABD
Doktora Öğrencisi
yunusahin65@hotmail.com

Öz

Aşiretler; askeri, siyasi ve ekonomik olarak örgütlenmiş alt birimlerdir. Günümüz aşiret yapısında bu teşkilatlanmanın bittiğini ve bu görevleri devlete bıraktıkları görülmektedir. Buna mukabil kendine has gelenek ve göreneklere olan bu yapılar duygusal anlamda birlikteliklerini devam ettirmektedirler. Aşiret yapısının başında genellikle yaşça en büyük ve akli başında biri bulunur; bazı aşiretlerde ise aşiretin iç ve dış işlerine farklı kişiler bakarlar. Aşiretler zamanla mezraların yeterli olmaması veya iç çekişmelerden dolayı bölünürler. Herhangi bir coğrafi bölgenin aşirete yetmemesi durumunda aşiretin belli bir bölümü yeni bir mezra bulup oraya göç ederek yeni bir aşiretin oluşmasına zemin hazırlar. Aşiretten ayrılma ve yeni bir mezra bulmanın da bazen çatışmalara yol açtığı bilinmektedir. Bazı küçük aşiretler bu durumu göze alamazlar ve güçlü olan bir aşirete kendi aşiretlerini ilhak ederek hayatlarını idame ettirmeye çalışırlar. Aşiretler arası çatışmalara yol açan temel etkenlerden birkaçı şunlardır: Sosyal ve ekonomik nedenler, merkezi gücün zayıflaması, aşiretler arası rekabet ve güç gösterisi, aşiretler arası mezra kavgaları ve kan davaları gibi sebepler. Aşiretler arası çatışmalardan sonra genellikle zoraki göç ve yağmalama kültürü baş göstermektedir. Bu makalede aşiretler arası çatışma ve aşiret yağması,

konuyla ilgili bir Osmanlı arşiv belgesi esas alınarak Rışvan aşireti örneğinde incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşiret Çatışması, Rışvan Aşireti, Yağmalama Kültürü.

Abstract

Tribes are small prototypes of state entities in terms of military, political and economic structures. In today's tribal structure, it is seen that this organization has ended and they leave their duties to the state. However, these structures, which have their own traditions and customs, continue to maintain their entities emotionally. At the top of the tribal structure there is a chief, who is usually an elder and sane person; in some tribes, different people deal with domestic and foreign affairs of the tribes. In time, the tribes are divided into small clans because of the insufficiency of the hamlets (mezras) or internal conflicts. In case that a geographical region is not seen enough for a tribe, a certain part of that tribe finds a new hamlet and emigrates to it, and it forms a new tribe there. It is known that leaving the tribe and finding a new hamlet sometimes leads to conflicts. Some small tribes do not dare to take this situation and in that case they try to sustain their lives by attaching their tribes to a powerful one. A few of the main factors that lead to inter-tribal conflicts are the following: Social and economic reasons, weakening of central power, inter-tribal competition and the demonstration of power, inter-tribal conflict and blood feuds. After the inter-tribal clashes, it is often that a practice of forced migration and plundering culture manifests itself. In this article, the conflict between tribes and the tribal raid has been examined in the case of Rishvan tribe based on an Ottoman archival document.

Keywords: Tribal Conflict, Rishvan Tribe, Plundering Culture.

Giriş

Bu çalışmada öncelikle geçmişten günümüze kadar devam eden veya kaybolup tarihe mal olan ve bütün aşiretlerde de az veya çok genel geçer olarak uygulanan aşiretler arası çatışmalar ele alınıp değerlendirilecektir. Bu çatışmalara yol açan temel etkenler ve bu etkenlerin aşiretler arasında aktif olarak yüzyıllar boyunca canlı kalarak ve hiç değişime uğramadan çoğu aşiretlerde aynı şekilde uygulanması irdelenip bir analiz çerçevesinde somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

Aşiretler arası çatışmalarla başlayan ve mal varlıklarının yağmalanması ile son bulan ve genelde kanlı olan bu çatışmalar bazen yüzyıllık kan davalarına neden olduğu görülmektedir. Bir aşiretin zoraki göçü ile o anda son bulan ama gelecekteki yıllarda tekrar patlak verecek olan bu aşiretler arası çatışmaların sebep ve sonuçları irdelenecektir.

Daha sonra konunun örneklendirilmesi bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan konuyla alakalı A_}MKT, No: 00200. 00023.002 numaralı küçük bir arşiv defterindeki bilgiler ışığında Rışvan, Badıllı, Hacebanlı, Dabanlı vesair Ekrad¹ (Kürt/göçebe) aşiret ve köylerin yağmalanmasında gasp edilen mal varlıkları tablolara dökülerek sayısal verilerle yağmanın boyutu ve devlet tarafından malların sahiplerine iadesi tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu tablo karşısında devletin yaptığı işlevin ne kadar önem arz ettiği belirtilip çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak sonlandırılacaktır.

1. Aşiretler Arası Çatışma (Kan Davası)

Aşiretler arası çatışma, öteden beri var olagelen bir durumdur. Bu durum, aşiretlerin yekvücut olarak birlik ve beraberliğini sağladığı gibi duygusal anlamda da birbirlerine ihtiyaç duymalarını temin etmiştir. Dışarıdan gelebilecek herhangi bir tehdit karşısında sayısal çoğunluğun yanında aşiret içi birliğin de oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Bundan dolayı; çatışmalar aşiretlerin iç örgütlenmesinde çok işe yaradığı gibi içe kapanmasına da neden olmuştur. Bu minvalde bakıldığında aşiretler arası çatışma ve dış tehdit aşiret örgütlenmesinin ve bu örgütlenmenin devam ettirilmesinde büyük rol oynamıştır. Nitekim aşiret varlığının bir sebebi de dış tehlikelere karşı siyasi, sosyal ve ekonomik olarak örgütlenmektir.

Aşiretler arası çatışmaların birçok nedeni vardır; ama bunlar arasında bazıları artık kronik bir hal aldığı için bu belli başlı nedenleri ele almak gerekir. Aşiretler üstünde birçok çalışması bulunan Ahmet Özer bu konu ile ilgili sosyal ve ekonomik nedenleri ön plana çıkarmaktadır (2003, s.166). Avrupalı araştırmacı-yazar Martin van Bruinnesen ise devlet kontrolünün zayıf olduğu Türkiye'nin dağlık bölgeleri, azınlıklar ve aşiretsiz ailelerin daha çok saldırılara maruz kaldığını söylemektedir (2003, s. 108-109). Faleh A. Jabar ve Hosham Dawod konu ile ilgili çalışmalarında mevki, güç, büyüklük, hâkimiyet, yer ve rekabet (2013, s. 99) gibi etkenlerin rol oynadığını belirtmektedir.

Bu nedenler arasında sosyal ve ekonomik etkenler rol oynadığı görülmektedir. Çünkü çatışmaların başını bu iki durumun çektiğini söylemek mümkündür. Ekonomik etkenlerde toprak, ev ve hayvancılık ön planda yer almaktadır. Bunun temel nedeni aşiretlerin geçim kaynağının toprak (tarım) ve hayvancılık üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Bu maksatla aşiretlerin can damarı olan toprak ve hayvancılık merkezli çatışmaların daha çok kanlı olduğu

¹ BOA, A_}MKT, No:00200.00023, s.2

bilinmektedir. Aşiretlerin can damarına kastedilen her türlü saldırı onların yok olmasına veya güçlünün hegemonyasının altına girmesi demektir. Bundan dolayı her hangi bir aşiret sonucu kanlı olsa dahi bir saldırı karşısında çabucak yenilgiyi kabul etmez. Çünkü aşiretler bu sonuçları kabul ettiği anda varlıklarının son bulmasına, göç etmesine veya orada bir köle (sınıfsal olarak) pozisyonuna düşeceğini bilmektedir.

Sosyal nedenler olarak aşiretler maddi ve manevi temeller üzerine kuruludurlar. Sosyal etkenlerin barındırdığı kavramlar kadın, kız, yiğitlik, mertlik, şan, şöret, namus² ve şeref gibi (Özer, 2003, s.167) kelimelerin aşiretler bakımından çok anlamlar yüklemesi ve bu gibi kelimelerin aşiretlerin bir değeri olarak kabul görmesi çatışmaları kaçınılmaz bir hale getirmektedir. Günümüzde dahi namus kelimesinin aşiretlerle özdeşleşmiş olması bu durumu açıklar mahiyettedir. Aşiretlerde değerler belki de her şeyden önce gelir. Buna insan canı, dini değerler ve ekonomi de dâhildir. Dini hayatta insanı öldürmek yasak olduğu halde aşiretlerde bu durum çoğu zaman göz ardı edilir ve kavgalarda çoğu insan sebepsiz olarak öldürülmektedir. Bundan dolayı aşiretler arası çatışmaların çoğu erkeklerin yiğitliği ve kadın namusu olarak adlandırılan sebeplerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Aşiret içindeki ruspi³ dediğimiz akl-ı selim kişilerin olması bu tür katliamların önüne geçilmesi açısından önemlidir. Ruspiler normal hayatlarının yanında ikinci bir görev olarak aşiretler arası kavgaların çıkmasını engelleyerek huzuru sağlamaktadırlar.

2. Çatışmalardan Sonra Ortaya Çıkan Yağmalama Kültürü

Aşiretler arası çatışma nasıl ki geçmişten beri var olagelen bir vaka ise bu çatışmaların öncesinde ve sonrasında, daha güçlü olan aşiretin gerçekleştirdiği yağmalama ve gasp olayı da o kadar sık rastlanılan bir durumdur. Aşiretler arası güç ve rekabetten dolayı rakip

² Bilge Köyü Katliamı ya da Mardin Katliamı olarak bilinen 4 Mayıs 2009 tarihinde Mardin'in Mazıdağı İlçesi'ne bağlı Bilge köyünde 44 kişinin yaşamını yitirmesiyle sonuçlanan olay namus odaklı bir katliamdır. İlk açıklamalarda durum töre cinayeti olarak kamuoyuna duyuruldu. Saldırıda altısı çocuk, on altısı kadın toplam kırk dört kişi hayatını kaybetti, on yedi kişi yaralandı. Yapılan incelemelerde katliamın namus meselesinden dolayı gerçekleştiği görüldü. Sadece bu olay 44 kişinin canına mal olmuş ve aşiretlerde namus meselesinin ne kadar ciddi çatışmalara yol açtığı görülmüş oldu. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilge_K%C3%B6y%C3%BC_Katliam%C4%B1)

³ Aklanmış, beraat etmiş, ibra olmuş sözlük anlamı bunlar olsa da asıl anlamı bilge, bilen, herkesin itimat ettiği kişi olarak bilinmektedir.

olacak aşiretleri yağma, gasp ve hatta bazen ölümlerle durdurarak bu aşiretleri pasifize etmeyi başarmışlardır. Bu tür yağmalama kültürü öteden beri kullanıla gelen ve rakip aşireti yok etmeye yönelik yapılan politik bir durumdur. Bundan dolayı bu politik manevrayı yadırgamamak gerekir.

Yağmalama kültürü sebep mi yoksa sonuç mudur? Bu durum, yer, zaman ve aşirete göre değişebilmektedir. Yağmalamaya sebep cihetiyle bakan Martin van Bruinessen; aşiretsiz ailelerin ve Hıristiyan azınlıkların güçlü aşiretler karşısında savunmasız ve zayıf olmasından dolayı bir bahaneyle canları ve malları saldırılara açık hale geldiğini ileri sürmektedir ve bu duruma kendi çalışma alanında şahit olmadığını söylemektedir(2003, s. 109). Bu durum bütün aşiretler için geçerli değildir; bazı aşiretler bu saldırıları geçim kaynağı olarak gördüğünden dolayı ekonomik bir etkene dönüştürmüş ve daha sonraları kültürel bir hal aldığını görmek mümkündür. Bundan dolayıdır ki zayıf aileler ve Gayrı Müslimler bir aşiretin himayesine sığınmak zorundadır.

Sonuç odaklı yağmalamalarda ise genelde toprak⁴, cinayet, kadın (namus), kız kaçırma, şan ve şeref gibi meselelerin rol oynadığı görülmektedir. Yani bir olayın sonucundan sonra patlak veren bir başka olaylar silsilesidir. Bu olaylarda genellikle toprak, kadın ve kız kaçırma vb. gibi olaylarla başlar öldürme ve yağmalama ile devam eder. Aşiretler üstünde sosyolojik tetkikler yapan Ziya Gökalp'in görüşüne gör, bu durum cereyan ettiğinde sebep olan aile veya aşiret üyeleri üçüncü göbeğe kadar olan akrabalar hemen topraklarını terk edip çıkmalıdır. Çünkü mağdurun ailesi tarafından karşı ailenin malları, evleri, eşyaları ve kendileri yok edilmeye çalışıldığını (1999, s. 31) belirtmektedir. Bu tür olaylar yani sonuç odaklı yağmalama daha yaygındır. Çünkü olaydan sonra tekrar kavgayı veya ölümleri göze almayan aileler köyü terk eder; bunlardan kalan mal varlığı da karşı tarafın aileleri tarafından talan edilerek yok edilir. Köyde kalan

⁴ Van merkez köylerde yaşayan tanıdığım aşiret üyesi bir kişi bu konuda şöyle bir örnek yaşamıştır. Arkadaşın babası dört kardeşi ve beş amcaoğluyla birlikte toplam on kişi köy topraklarının % 70'ine sahipti. Diğer aşiret bu kadar arazi on kişiye çok diye dava açıp almak istediler. 30 yıl davalar sürdü en sonunda 2000 yılında yerel siyasetçilerin de devreye girmesiyle 2 bin dönüm arazi hazineye devredildi. Yapılan bu haksızlıktan dolayı ailenin gençleri bu miri araziye kimseye kullandırtmadılar. Bu işin sonucu kötüye gidecek diye ailenin büyükleri devreye girip kan dökmeye gerek yok diyerek köyü terk ettiler. İki aile köyde kaldı; arazileri satmak için 2013 yılına kadar beklediler ve yine arazi meselesinden dolayı kavga çıktı. Kalan iki aile kendilerini savunayım derken karşı taraftan birisini öldürdüler (bazen malları talan etmek için biri kurban olur). Kalan iki ailede köyden çıkmak zorunda kaldı. Onlar da bu durumu bahane ederek bütün mal varlığını talan ettiler.

aileler ise tehdit ve ölümleri göze alarak kalır ve çoğu zaman baskılara maruz kalarak hayatını idame etmeye çalışmaktadır. Bu tür aileler köyde söz hakkına sahip olmak bir yana herhangi bir olay karşısında karşı taraf için kavgalı bir bahaneye dönüşebilmektedir. Bu durumu bilen mağdur aile haklı dahi olsa hakkını karşı tarafa bırakabilmektedir. Bundan dolayı hak ve hukukun ya da akliselim kişilerin olmadığı yerlerde kaba kuvvete dayalı güç kullanan aile bu durumu fırsat bilerek zayıf olan kesime daha da çok zulüm ederek onları göçe zorlamaktadırlar.

Mülûkanlı Aşireti'nden Hamza, Musa ve Ali adındaki eşkıya kendilerine tabi 40-50 kişilik bir grupla 1745 yılında Karadağ'da (Gaziantep) toplanıp Turuş (Adıyaman) köylerine saldırarak, bu köylerde yaşayan Celikanlı Aşireti'nden bir kadını ve küçük bir kızı öldürüp, bütün mallarını yağmalayarak kaçmışlardır. Yine Mülûkanlı Aşireti'nden 200 kadar atlı ve yaya eşkıya tekrar ortaya çıkarak adı geçen vakıf köylerine musallat olmak suretiyle, 4-5 köyün halkıyla kavga ederek iki adamlarını yaralayıp, mallarını ve bütün ekinlerini yağmalamışlardır (Söylemez, 2007, s. 72).

Aşiretlerin bu tür yıkımlardan sonra derin acılar yaşamaları ciddi travmalara yol açarak onlarda kin, nefret ve öç alma duygusu zamanla katmerleşerek kan davasına dönüşebilmektedir. Bundan dolayı da içlerindeki acıyı nesiller boyu devam ettirerek bu acıyı yıllar sonra dahi olsa zulüm eden aşirete karşı yansıtılabilmektedirler. Aşiretler, İslami literatürdeki kısas konusunu kendi gelenekleriyle de birleştirerek içinde bulunduğu buhranın dışa vurmasıyla içinden çıkılmaz bir yağmalamaya ve daha ilerisi kan davasına sebebiyet verebilmektedir.

Çatışma, yağmalama ve kan davalarının son bulması için gelenekçi yapının çözülmesi (Özer, 2003, s. 163) eğitim düzeyinin yükselmesi, temel hak ve hürriyetlerde insana olan değerlerin yüksek olduğunun bilinmesi ve bu değerlere rağbet edilmesi gerekmektedir.

3. Rişvan Aşireti Örneği

Bilimsel bir çalışmada verilerin örneklendirilmesi ve temellendirilmesi bakımından ana kaynaklardan yararlanılması gerekmektedir. Tarihin ana kaynaklarından en önemlisi arşiv kaynaklarıdır. Osmanlı arşiv belgelerinde aşiretler arası husumet, çatışma ve yağmalama örneklerine sıklıkla rastlanabilmektedir. İşte bu çalışmanın da ana kaynağı Başbakanlık Osmanlı Arşivinde A.} MKT 200. 23. 1 kod numarasıyla kayıtlı olan arşiv belgeleridir. Toplam 4 varak yani 8 sayfalık küçük bir defterden oluşmaktadır. Bu kayıtlı defterler H.1265 (M.1849) yılına ait olduğu görülmektedir. Defterin

kapak kısmında “*Rişvan ve Ekradı saire Eşkıyalarının ahali ve fukaradan nehb ve gasp etmiş oldukları emval, eşya, zahire ve hayvanattın kemmiyet ve miktarı kayıt altına alınıp ve eshabına istirdad olunmuş.*”⁵ Burada Rişvan ve diğer göçebe eşkıyaların fakir ahalden eşya, zahire ve hayvan gasp ettiklerini bu gasp edilen mal varlıkları kayıt altına alındığı yazılmaktadır.

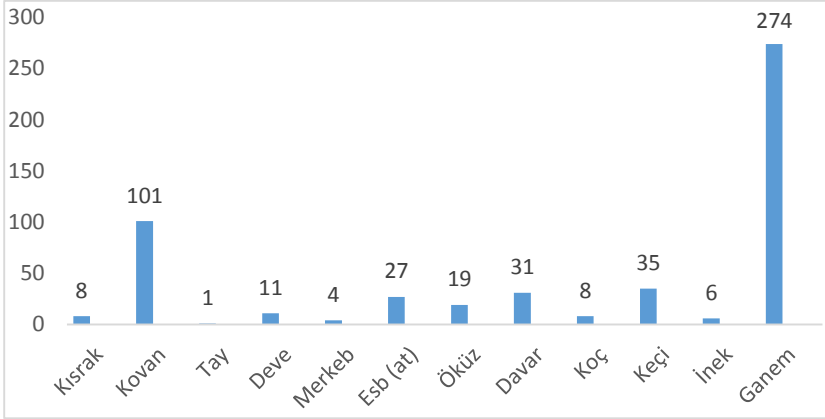
İkinci sayfada da bu minvalde bir açıklama yapıldıktan sonra gasp edilen mal varlıkları “*Hamolu Aşiretinden Kazlu uşağı Kariyesinden Ahmed’in Hacı Bereketli Aşiretinden iddia edip badel subutul şer’iyye tahsil ile sahibine teslim olunan Ganem: 185, Koç: 6, Kazan: 1, Hurç: 1.*”⁶ Bu metinde Hamolu aşiretinden Ahmed’in Bereketli aşiretinden davacı olduğu bundan dolayı sahibine gasp edilen mallar teslim edilmiş diye yazılmaktadır. Bütün sayfalarda gasp eden, edilen, gaspa uğrayan aşiret ve köy, gasp eden aşiret ve kişilerin adları ve varsa namıyla birlikte kayıt altına alınmıştır. Sonrasında gasp edilen mal varlıklarının sayısı ve miktarı kaydedildikten sonra bu mal varlıklarının sahiplerine iade edildiği yazılmaktadır. Adı geçen arşiv defterin de toplam 92 gasp olayının gerçekleştiği görülmektedir. Bu belgedeki veriler ve bilgiler tablolara ve grafiklere aktarılıp aşağıda analizleri yapılacaktır. Veriler gruplandırılıp sırayla yağmalanan hayvanat, zahirat, eşyalar ve nakidler ele alınacaktır.

3.1. Hayvanat

Adı geçen defterdeki verilere göre, yağmalamada gasp edilen hayvanların cinsi çeşitlilik göstermektedir. Bu hayvanları, esasta iki grupta sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; at, eşek gibi yük/binek hayvanı ve ganem, inek, keçi gibi etinden ve sütünden yararlanan küçük ve büyükbaş hayvanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Aşağıda bu hayvanların grafik üzerinde sayısal yoğunlukları verilecektir.

⁵ BOA, A_}MKT, No:00200.00023, s.1

⁶ BOA, A_}MKT, No:00200.00023, s.2

Grafik 1: Hayvanat

Grafik 1’de görüldüğü üzere tablodaki bütün hayvanların toplam sayısı 474 olduğu görülmektedir. Bunlar gruplandırıldığında gasp edilen hayvanların gruplandırılmasında etinden ve sütünden yararlanan hayvanlar; öküz, koç, keçi, davar, inek, koyun (ganem) ve deve (iki gruba da girer) sayısal olarak çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Yük ve binek hayvanları olan kısırak, tay, deve, merkeb ve esb (at) ise toplam 51 sayı ile birinci grubu takip etmektedir. Bu gasp edilen hayvanların açık bir ara ile ganem yani koyun başı çekmektedir. Bunu sayısal olarak arı kovanı, keçi, davar ve at takip etmektedir.

Genel anlamda gasp edilen hayvanlara bakıldığında geçim kaynaklı hayvanların gasp edildiği görülmektedir. Bu durum şunu göstermektedir; gasp eden aşiretlerin ekonomik odaklı gasplar yaptığı bunu da geçim kaynaklı bir yol olarak görmüş olma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim bu çatışmalarda yenilen aşiret, köy ve ailelerin mallarını ganimet olarak kendilerine mübah saymış olabilirler. Sonuçta kendi kanunlarını kendileri yazıp uyguladıkları için bu durum pek uzak bir seçenek değildir. Diğer bir seçenekte ise temel geçim kaynakları sayılan hayvancılığın bu gibi saldırılarla bu aileleri muhtaç duruma düşürüp kendilerine biat etmelerini sağlamak amaçlı da olabilir. Bu ve buna benzer seçenekler aşiret kültüründe var olagelen bir gelenektir. Bundan dolayı bu geçim kaynaklı saldırıların olma ihtimali yüksek bir seçenek olarak karşımızda durmaktadır.

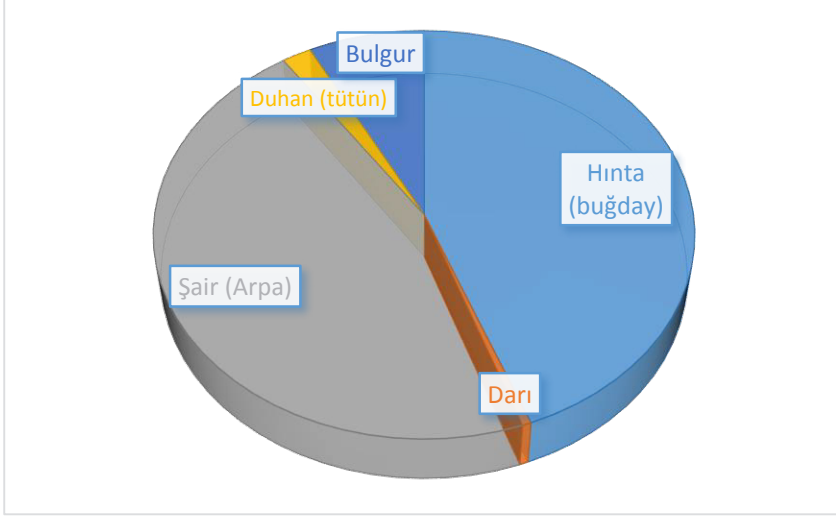
3.2. Zahirât

Gasp edilen zahirata bakıldığında zahiratın fazla çeşitlilik göstermediği sadece beş çeşidin olduğu görülmektedir. Bu durum o

bölgede tarımdan ziyade hayvancılığın ön planda olduğunu göstermektedir.

Grafik 2: Zahirât

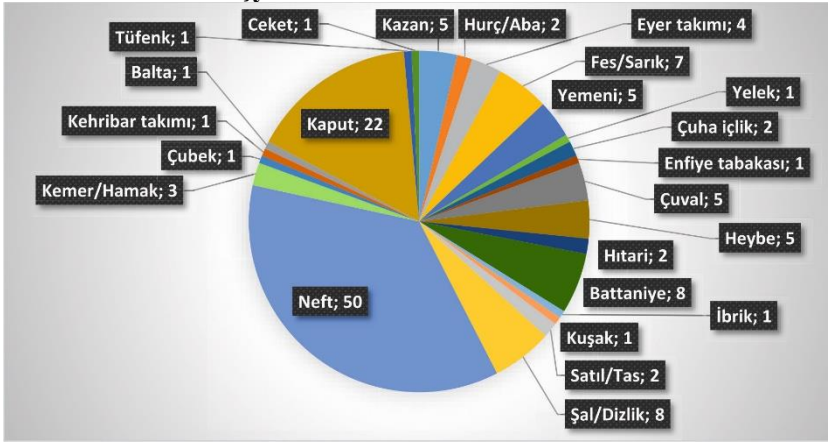
Grafikten edinilen bilgilere göre gasp edilen coğrafi bölgeler genel anlamda tüketim amaçlı zahirat yetiştirdiği görülmektedir. Bunlar içerisinde buğday ve arpanın yüzde 90'a varan ortalaması bu durumu kanıtlar mahiyettedir. Tütün ve darı kullanım alanı arpa ve buğdaya göre daha kısıtlı olduğu grafikten çıkarılabilir. Genellikle tarla ve bahçelerde yetiştirilen nohut, mercimek, fasulye gibi kuru baklagiller gasp edilen ürünler arasında görülmemektedir. Yağmalamanın bulunduğu bölgede bu ürünlerin yetiştirilmediği veya önemli bir yer tutmadığı anlaşılmaktadır. Buğday, arpa, darı gibi zahiratın gasp edilme nedeni ise bunların temel tüketim ürünleri olması gaspta etkili olmuş olabilir. Böylelikle gasp eden aşiret ve aileler zahmetsiz olarak bir yıllık zahiratını çıkartmış olacaktır. Diğer taraftan ise kendi güçlerini karşı tarafa yani rakip aşiretlere kabul ettirmiş olurlar. Güçlü aşiretler böylelikle kendi hegemonyası altındaki coğrafyanın sınırlarını bu gasplarla çizmiş olmaktadır. Zayıf aşiretler kendi muhafazası için bu durumu ya kabul ederler ya da daha güçlü bir aşiret veya devlete tabi olmak zorundadır.

3.3. Eşya

Gasp edilen eşyaya bakıldığında çok farklı bir portre ortaya çıkmaktadır. Bu eşyalar gasp eden için ne anlam ifade eder bilinmez ama gasp edilen eşyalar; çuval, yelek, tas ve kazan gibi maddi olarak

değeri düşük eşyalardır. Eşyaların dahi gasp edilmesi bu zamandan o günlere bir anlam yüklemek açısından güç görünmektedir. Gasp ve yağmanın bu başlık altında biraz daha anlam kazandığı görülmektedir. Çünkü gasp eden aşiretler en basit eşyaya dahi el koyarak bu aileleri yokluğa mahkûm etmiş durumdadırlar.

Grafik 3: Eşya

Grafikten çıkan bilgilere bakıldığında bir üst paragrafta da belirtildiği gibi günümüz itibariyle bu gasplar pek anlam ifade etmez. Ama o günün şartlarında gasp edilen bu eşyalar her hanede bulunabilen ve kullanılan eşyalar cinsindedir. Bu günün bakış açısıyla tablonun analizi yapıldığında bu eşyaların pek de bir değeri olmadığı görülecektir.

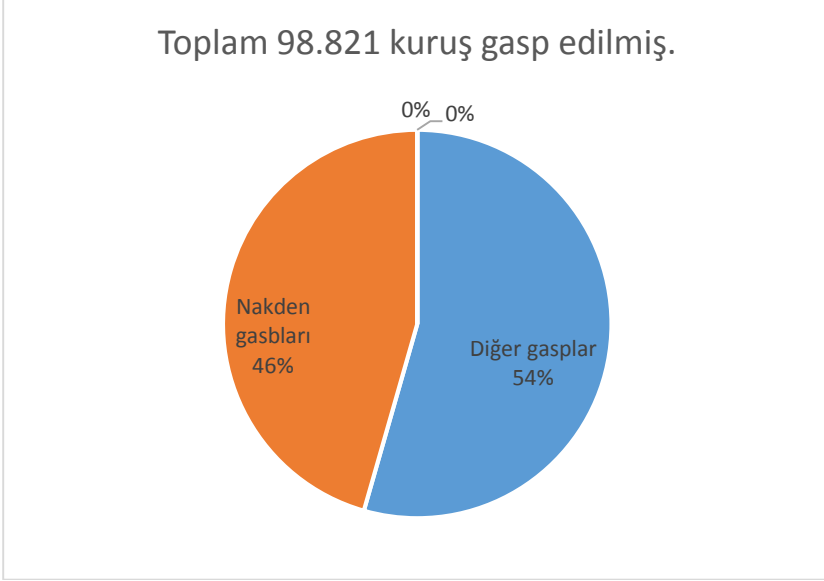
Bu eşyalar içinde o günün şartlarında bir değer ifade edebilen neft yağı, kaput, battaniye, kazan ve eyer takımı gibi üretimi veya temini biraz zor ve pahalı olan eşyaları ön plana almak gerekir. Bu tür eşyaların insan hayatında önemi ve kullanımı çok önem arz ettiğinden bu gaspları gerçekleştirmişlerdir. Kaput, battaniye, kazan ve eyer takımı gibi hayatın çoğu yerinde kullanılan eşyaların gasp edilmesi o günün şartlarında temini zor olduğundan dolayı bu minvalde anlam kazanmış olabilir. Diğer eşyaların gasp edilmesinde akıllıca bir anlam bulmak ve değerlendirmek bu günün şartlarında zordur.

3.4. Nakden

Bu yaşanan 92 gasp olayının içinde 77'si nakden olduğu görülmektedir. Bu durum göstermektedir ki; gasplar genel anlamda nakit olarak gerçekleşmiştir. Nakit parası olmayanların da mal varlıklarını gasp ettikleri tahmin edilmektedir. Bazı ailelerden hem

mal varlığı hem de nakit para gasp edildiği görülmektedir. Bu durum gasp eden aşiretlerin değerli buldukları her şeye el koyduklarını söylemek açısından mümkündür.

Grafik 4: Nakden

Grafikten edinilen bilgilere göre gaspların yüzde kırk altısı nakden yapıldığı, geri kalan yüzde elli dört ise diğer mallardan gasp yapıldığı anlaşılmaktadır. Gasplarda önceliğin nakit parada olduğu ve bazı ailelerde her ikisine de tamah ettikleri görülmektedir.

Gasp edilen toplam nakit para miktarı 98.821 kuruştur. Bu gasp edilen para miktarı ailelerin bir yıllık gelirlerine denk gelmektedir. . Bu minvalde bakınca bu paranın pek de azımsanmayacak bir değerde olduğu görülecektir. Bir de bu gaspların, maddi durumu düşük olan köylerde yapıldığı göz önünde bulundurunca işin ne kadar vahim bir durum da olduğu görülecektir. Gasp eden aşiretlerin, mağdur aşiret ve aileleri bu gasplarla yokluğa mahkûm ettiğini söylemek mümkündür. Bundan dolayı gücün adalette olmadığı adaletin güçte olduğu bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

Gasp edilen hayvanat, zahirat, eşya ve nakdene bakıldığında güçlünün hukukuna göre hareket edildiği görülse de olayların sonunda devlet nizamı harekete geçip gasp edilen bütün mal varlıklarını geri alıp sahiplerine teslim ettiği ve gaspçıların da cezalandırıldığı arşiv belgelerinde kaydedildiği görülmektedir. Gasp olayının vuku

bulmasının ardından, devlet otoritesi aşiretler arasında adaleti sağlayan önemli bir kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim gasp edilen malların sahiplerine iadesi, devlet görevlileri vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Devlet otoritesinin fazla hissedilmediği yerlerde gasp olaylarına daha fazla başvurulduğu anlaşılmaktadır. Çünkü devlet nizami coğrafi nedenlerden dolayı sekteye uğramaktadır. Bundan dolayı da devlet güçlü bir aşiretle anlaşarak bu tür coğrafi bölgeleri o aşiretlere devredip bu vasıtayla kontrolsüz arazileri de kontrol altına almış olmaktadır. Bu bölgelerin sorumluluğunu aşiretlere devrederek işin kolayına kaçıldığı görülmektedir. Devlet, aşiretin çözemeyeceği kadar büyük bir sorun vuku bulduğunda müdahale etmektedir. Diğer durumlarda müdahil olmayıp bu dağlık arazileri bu yöntemle idare etmektedir. Bundan dolayı da küçük aşiret ve aileler bu aşiretlerin insafına terk edilmiş olduğu görülmektedir.

3.5. Gasp Eden Aşiretler ve Gasp Edilen Aşiretler/Kazalar/Kasabalar

En çok gasp eden aşiretlerin başında Okçuyanlı, Mülükanlı, Alişiroğlu, Bereketli, Hatunoğlu ve Badıllı aşiretleri gelmektedir. Bu aşiretlerin içinde Okçuyanlı ve Mülükanlı aşiretlerinin bu 92 gasp olayının çoğunluğunda rol aldığı görülmektedir. Bu tip aşiretlerin her zaman gasp olaylarını kendilerine ganimet veya güçsüzün güçlüye olan vergisi olarak adlandırmaları muhtemel görünmektedir. Böylelikle aşiretler bu gasp olaylarını bir seferliğine mahsus gerçekleştirmiş oldukları bir durum değil bu tür baskınları kendilerine bir gelenek haline getirmiş olurlar. Hatta bu baskınları bazı aşiretler kahramanlık olarak kabul ederler. İşin içinde kahramanlık ve güç gösterisi olunca çoğu aşiret üyeleri bu kahramanlık hikâyelerinin bir parçası olabilmek için kendilerini göstermek ve gasp olaylarında kendi kahramanlıklarını tarihe not düşmek adına zulüm yapmaktan geri durmamışlardır.

Hamolu, Karakeçili, Süleymanlı aşiretleri ve Yozgat, Çorum, Sorgun, Zile yerleşim yerleri en çok gasp edilen aşiret ve yerleşim yerleri olarak kayıtlara geçmişlerdir. Baskınlara maruz kalan bu yerlere bağlı köylerin savunmasız ve zayıf olmaları baskınları kaçınılmaz kılmaktadır. Al-kaç taktiğinden dolayı da bazen bu gaspçı aşiretlere coğrafi nedenlerden dolayı ulaşmak imkânsız bir hal almaktadır. Bundan dolayı çoğu aşiretin öz savunma güçleri bulunmaktadır. Öz savunma gücü oluşturmayan aşiretler genelde güçlü bir aşirete tabiiyetini bildirip onun adıyla hareket etmeye başlar, böylelikle gasp ve baskınlardan kendilerini muhafaza etmiş olurlar.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Aşiretler, siyasi, sosyal ve ekonomik olarak yüzyıllardan beri süre gelen birbirine bağlı ve bağımlı topluluklardır. Bu topluluklar nüfus olarak bazen 100 bine tekabül ederken bazen de 500 veya 100 kişi civarının altına kadar da düşebilmektedir. Bu siyasi, sosyal ve ekonomik birliktelik modern dünyanın gelişmesiyle birlikte bugün kendisini duygusal bir akrabalık birliğine bıraktığını söylemek mümkündür. Günümüz modern dünyasında sosyolojik olarak bir aşiret adı etrafında duygusal anlamda bağlı olsalar dahi aşiretin her bir üyesi ekonomik nedenlerden dolayı farklı coğrafyalarda hayatını idame ettirmektedir. Kendi köylerinde kalanlar ise ihtiyarlar ve toprağı işleyen birkaç kişiden ibarettir.

Geçmişten var olagelen çatışma ve yağmalama kültürü eğitimden dolayı günümüz itibarıyla pek fazla rağbet görmemekle birlikte eğitim seviyesinin düşük olduğu bazı küçük yerlerde bu düşüncenin hala devam ettiğini görmek mümkündür. Fakat eğitim seviyesinin yükselmesi, hak ve hukukun zuhur etmesi ve insani değerlerin yükselmesiyle birlikte çatışma ve yağmalama kültürü de zamanla yok olup gidecektir. Bunun için kalan bir kaç kapalı ve içe dönük toplumun da eğitim seviyesinin yüksel(til)mesiyle birlikte bu cahiliye kültürünün yok olması umut edilmektedir. Çünkü cahiliye kültürüne sahip eğitilmiş binlerce insan günümüz toplumunda mevcudiyetini kurmaktadır.

Çalışmanın ana kaynağını ve temellendirmesini oluşturan arşiv belgeleri bir önceki paragrafta anlatılan konuyu ispatlamaktadır. Rışvan, Badıllı, Dabanlı ve Hacebanlı aşiretlerinin yaptığı baskınlar ve bunun neticesinde gerçekleşen yağmalama çizilen portreye tam olarak uymaktadır. Çalışmanın mahalli olmasından dolayı genel anlamda bütün aşiretleri kapsadığını söylemek mümkün değildir. Fakat bu çalışma yerelden genele doğru bir çerçeve çizilerek temellendirilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

Arşiv

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). A_}MKT, No: 00200.00023.002, İstanbul.

Kitap ve Makale

Bitlisi, Ş. (2016). Şerefname; Kürt Tarihi. (A. Yegin, Çev.). İstanbul: Nûbihar.

Bruinssen, M.V. (2003). Ağa, şeyh, devlet. (B. Yalkut, Çev.). İstanbul: İletişim.

- Gökalp, Z. (1992). Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler (Y. Toker, Sad.). İstanbul: Toker.
- Jabar, F. A. Ve Dawod, H. (2013). Aşiretler ve İktidar Ortadoğu'da Etnisite ve Milliyetçilik. (Ö. Ögünç, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Kodaman, B. (1987). Sultan II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Özer, A. (2003). Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar. Ankara: Elips.
- Söylemez, F. (2007). Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği- İstanbul: Kitabevi.
- Türkdoğan, O. (2006). Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı. İstanbul: IQ Kültür-Sanat.
- Uluç, A. V. (2010). Kürtlerde Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret, Mukaddime, 2, 35-52.

Sözlükler

- Develioğlu, F. (1996). Türkçe-Osmanlıca Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terim Sözlüğü. İstanbul: MEB.

Gasp Edilen Eşya														Nakleden					
Tas	Satıl	Kusak	Abdest İbrığı	Çir battaniye	Kil battaniye	Hitari	Heybe	Çuval	Enfiye tabakası	Çuha İçlik	Yeşek	Yemeni	Fes	Eyer takımı	Hürü	Kazan	Nakleden	Kısrak	
															/1	/1			
																	50		
																	500/21		
													1/				400/		
																	250/		2/
														1/			/24		
																	700/300		
						/1	/1	/3	/1	/1	/1	/2	/1	/1			/620		1/
																	/500		
				/1	/1								1/				411/20		
					5/												/2500		
						1/	1/						1/				100/400		
																	500/2000		
																	/1000		1/
														1/			/400		
																	/900		
																	1000/2000		
																	/220		
																	/350		
																	500/		
																	/500		
/1	/1	/1					1/1	/1		1/		1/2	1/				315/130		
							/1						/1				/50		
																	/2500		4/
								1/									200/2780		
																	167/		
1	1	1	1	1	7	2	5	5	1	2	1	5	6	4	2	5	20.508		8

Bulgur	Duhan	Satr	Darı	Hmta	Ceket	Tüfenk	Kaput	Balta	Kebrıba r takımı	Cubek	Hamak	Kemer	Neft	Sarık	Dizlik	Şal	Bade	Yazma
		50/		50/														
	4/												1/		1/			
				1,5							1/	1/	50/			1/		
		6/								6/								
			1/	1/					1/						1/	1/		
																1/		
/16		/40		/40	1/							1/				1/1	1/	1/
							22/											
16	4	96	1	92,5	1		22	1	1	6	1	2	50	1	2	6	1	1

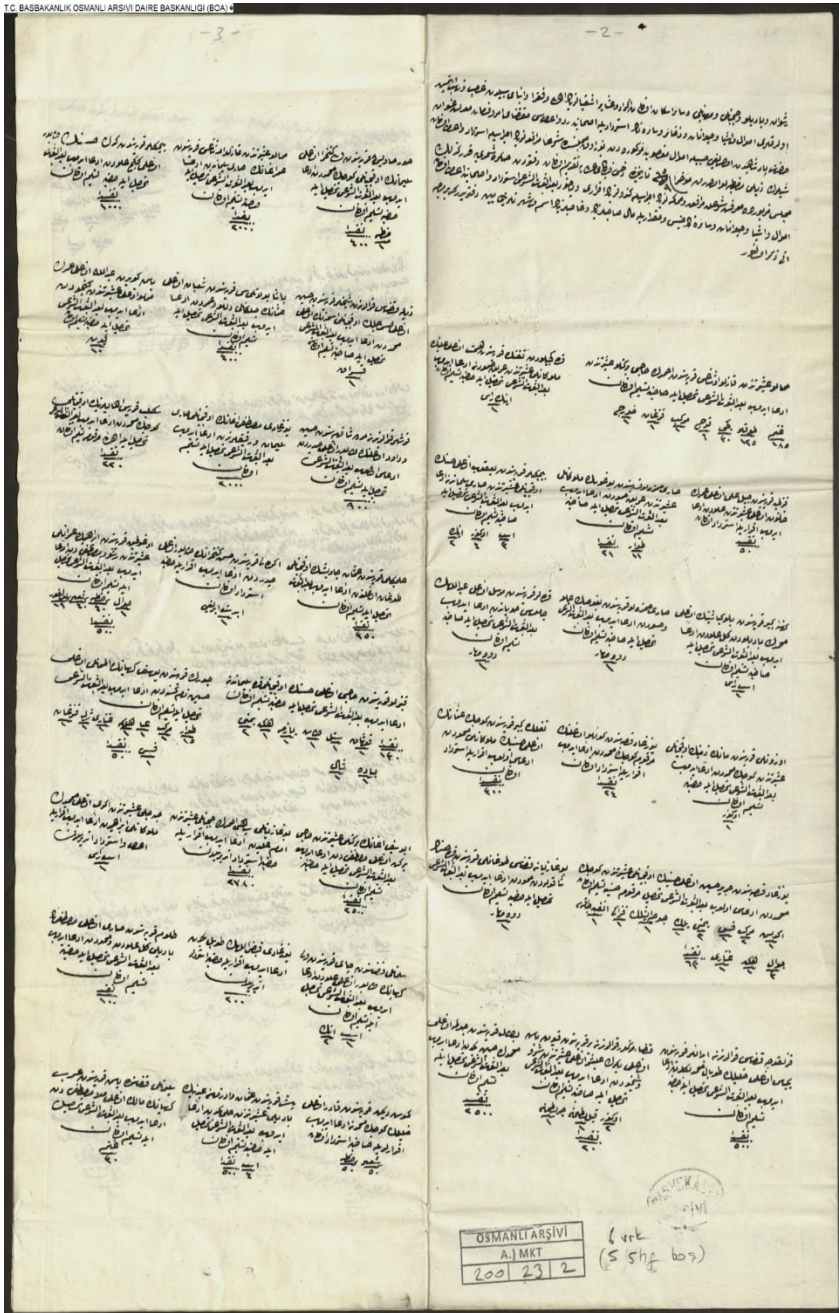
Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi
Hasan	Hacı oğlu Ali	Köhne	Yıldız İli		
Malik	Dehi Mehmed	Karakol	Tabanlı		
Kadıroğlu İsmail	Köçek Mehmed	Küsediken	Arıkkabad		
Köse Abdullah	Ali bek	Bis	Köçekli		
Anap Köse	Molla Mustafa	Bis	İncisu		
Ali Osman	Muhlar	Baktaslı	Sueid		
Mustafa	Kamil Hassan	Akcahan	Hidir		
AH Mehmed	Öman	Hërik	Hasan		
Osman	Sabri oğlu	Abazlı	Kamal		
İmam oğlu Ali	Arak Hamdi		Sucaklı Ömer		
Çakal Yusuf	Köçek Mahmud		Dehi Basuk		
Colak Mustafa	Bekir		Hamim oğlu		
Ömer Fendi	Sueid		Mehmed		
Köşker Mahmud	Hidir		Mustafa		
Ali cavus	Hasan		Ali cavsuz		
Hasan Ağa	Kamal		Hasan Ağa		
Sucaklı Ömer	Dehi Basuk		Sucaklı Ömer		
Yakup oğlu	Hamim oğlu		Yakup oğlu		
Mustafa	Mehmed		Mustafa		
Keş Ali			Keş Ali		
Hasan oğlu Hasan	İmam Ali		Hasan oğlu Hasan		
İhsan	Kör Ağa		İhsan		
Kara Ömer ve Ali	Hamdi		Kara Ömer ve Ali		
Hacı Ahmed	Hamdi		Hacı Ahmed		
Sarı Ömer	İmam Ali		Sarı Ömer		
Osman	Kör Ağa		Osman		
Ali Körvalı	Erdelan oğlu		Ali Körvalı		
Fırs	Mahmud		Fırs		
Ahmet Hüseyin	Hüseyin ve Ömer		Ahmet Hüseyin		
Yıyır oğlu Hasan	Ekrad Muhlar		Yıyır oğlu Hasan		
Sarı Kabanlı	Ömer ve Kamuran		Sarı Kabanlı		
İbr. Oğlu Ömer	Suettin		İbr. Oğlu Ömer		
Mustafa	Ömer		Mustafa		
Molla İbrahim	İmam Ali		Molla İbrahim		

Not: *' çişik çizginin sağ tarafındaki sayılar sağ tabloya, sol tarafındaki sayılar ise sol taraftaki tabloya aittir.

Nakden	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi	Gasp Edilen Kişi
120	Osman	Mahmud	Kale	Göçek	Okuyanlı	
500	Zımmi	Hamdi	Tolum	Yozgat	Mülükanlı	
100	Sarı Mustafa	Ali ve Mehmed		Yozgat	Badıllı	
200	Fevzullah	Tonal Kadir	Akca	Yozgat	Okuyanlı	
500	Mustafa	Hamdi		Yozgat	Okuyanlı	
800	Köçek Mahmud	Hüseyin vd.	İskilip		Okuyanlı	
550	Osman Ali	Sillezman	Cebersak	Hamolu	Okuyanlı	
17500	Ömer vd.	Sarı Sillezman	Sivas		Okuyanlı	
140	Hacı Ahmed	Mehmed	Corak		Okuyanlı	
1641	Mehmed	İmmet ve İsmet	Abdi usafi	Selmanlı	Okuyanlı	
116	Sillezman	Tonal Hamdi	Avcı	Hamidli	Okuyanlı	
500	Ömer nashi	Colak Ali		Sivas	Okuyanlı	
250	Emir Ali	Tuğrul Bek	Baba		Alışiroğlu	
600	Osman	Kamanlı İhsan	İncesu		Mülükanlı	
2140	Ali	Karı Yusuf vd.	Ludluk	Kızılkoça	Okuyanlı	
800	Halk ve Ömeraga	Ömer Ağa vd.	Teşeli	Süleymanlı	Okuyanlı	
2000	Abali	Köçek Mahmut	Okuyanlı	Aksağı	Okuyanlı	
7500	Ömer	Tonal Mehmed	Beraklı		Okuyanlı	
10000	Femin ve Mustafa	Ömer Ağa	Yemişli		Hatunoğlu	
1300	Abali	İmam Ali	Temlik		Okuyanlı	
500	Emin oğlu İbrahim	İmam Ali	Sırvanlı		Okuyanlı	
500	Femin oğlu İbrahim	İmam Ali			Okuyanlı	
800	Ali ve Bekir	İmam Ali			Okuyanlı	
600	Abdurrahman	Hüseyin Bey	Temellik		Okuyanlı	
1500	Mehmed Bey	Ali	Kesdimir		Okuyanlı	
250	Mustafa	Mustafa	Cormaklı		Okuyanlı	
6000	Sevh Ali	Ömer	kemir		Okuyanlı	
700	Azım oğlu Osman	İbrahim zade	Köçek Mahmut		Okuyanlı	
100	Ömer	Fırsat oğlu	Kör Ağa		Okuyanlı	
200	İbrahim zade	Ali Osman	Temellik		Okuyanlı	
500	Fırsat oğlu	Ömer	Ersan		Okuyanlı	
400	Kör Ağa	İmam Ali			Okuyanlı	
5000	Ömer	Adi-alınmayan 13 isasp olayının toplam nakdenleri.			Okuyanlı	
14006					Okuyanlı	
78.313					Okuyanlı	

Ek 2: Örnek Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOSAN)

OSMANLI ARŞİVİ
A.J.M.K.T.
2001 23 2
6 vkt
(S 519a b09)

